

Mapa wyborcza Szczecina. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych szczecinian w latach 2006–2015

TOMASZ CZAPIEWSKI

Uniwersytet Szczeciński, Instytut Politologii i Europeistyki
e-mail: tomasz.czapiewski(at)usz.edu.pl

Słowa kluczowe zachowania wyborcze, geografia wyborcza, Szczecin, polityka lokalna

Abstrakt Praca opiera się na założeniu istnienia efektu sąsiedztwa, zdefiniowanym jako przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych. Odzwierciedla ono różnice strukturalne i społeczne, ale przy uwzględnieniu efektu kontekstowego, gdzie przestrzeń zamieszkania stanowi kontekst odniesienia. Badaniu w niniejszym artykule zostały poddane wyniki wyborcze w Szczecinie w latach 2006–2015. Porównano granice obwodów wyborczych i osiedli, dokonując przyporządkowania poszczególnych obwodów wyborczych do konkretnych osiedli, a następnie określono osiedlową charakterystykę poprzez wyliczenie stosunku pomiędzy wartością poparcia czy frekwencji na terenie osiedla oraz w całości miasta. Badania wykazały, że ogólny obraz rozłożenia i zróżnicowania zachowań wyborczych mieszkańców miasta jest względnie stabilny w czasie i niezależny od rodzaju wyborów, za wyjątkiem wyborów do Rady Miasta. Czynnikiem różnicującym osiedla w największym stopniu w kwestii zachowań wyborczych jest frekwencja.

The electoral map of Szczecin. Spatial diversity of political preferences of Szczecin citizens in years 2006–2015

Keywords electoral behavior, electoral geography, Szczecin, local politics

Abstract The article is based on the assumptions of the neighborhood effect, defined as a spatial diversity of electoral behavior. It reflects the structural and social differences, but taking into account the effect of context, where living space is a context of reference. Election results in Szczecin in the years 2006–2015 have been studied in this article. Author compared the boundaries of constituencies and neighborhoods, assigning constituencies to specific neighborhoods and then creating neighborhood's characteristics by determining the ratio between the support or the turnout in the neighborhood and in the whole city. Studies have shown that the overall picture of the distribution and diversity of electoral behavior of inhabitants of the city is relatively stable in time and independent of the type of election, except for the election to the City Council. Voter turnout is differentiating electoral behavior in neighborhoods to the greatest extent.

Wprowadzenie

Szukając terytorialnych uwarunkowań zachowań wyborczych, w pierwszym rzędzie należy wskazać na istnienie tzw. efektu sąsiedztwa, choć mechanizm za nim stojący jest w nauce przedmiotem dyskusji. Zjawisko to może być zdefiniowane jako zróżnicowanie przestrzenne zachowań wyborczych, które stanowi odzwierciedlenie różnic strukturalnych i społecznych, ale przy uwzględnieniu efektu kontekstowego, gdzie przestrzeń zamieszkania stanowi kontekst odniesienia (Kavetsky, 2014). Z tym rozróżnieniem wiąże się podstawowy spór, który dotyczy tego, czy terytorialne zróżnicowanie zachowań wyborczych jest całkowicie wyjaśniane przez terytorialne zróżnicowanie atrybutów społeczno-ekonomicznych (McAllister, Studlar, 1992). Część badaczy wskazuje na istotny wpływ lokalnego kontekstu, niedający się wytłumaczyć tymi atrybutami, który można podsumować sentencją: „Ludzie, którzy ze sobą wspólnie rozmawiają, wspólnie głosują” (Pattie, Johnston, 1999, 2000). Na lokalny kontekst poza wzajemnymi interakcjami w obrębie sąsiedztwa mogą składać się też bezpośrednio widoczne w okolicy efekty rozwoju ekonomicznego czy rezultaty lokalnie skoncentrowanych kampanii (Johnston, Pattie, 2006). Dotychczasowe badania pokazują, że zjawisko efektu sąsiedztwa ma charakter ogólnoświatowy i występuje w różnych krajach i regionach świata. W polskim przypadku skalę efektu sąsiedztwa mogą ograniczać wskazywane w literaturze cechy polskiego społeczeństwa, takie jak słabość więzi społecznych (Zarycki 2008) czy amorficzność struktury społecznej (Jałowiecki, 1990). Dotychczasowe badania ukazują jednak, że zróżnicowanie terytorialne w Polsce następuje na wszystkich poziomach – między regionami, w obrębie regionu, a także w obrębie miast. Słusznie wskazuje jednak M. Kowalski (2003, s. 7), że relatywnie łatwo jest opisać kształt przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych, ale „więcej problemów pojawia się przy próbie uchwycenia zmienności zachowań wyborczych, co wiąże się z niestabilnością sceny politycznej. Jeszcze trudniejsze staje się wytłumaczenie przestrzennego zróżnicowania tychże zachowań”. Przy tym ostatnim badawczym wyzwaniu należy zachować szczególną ostrożność, związaną z ryzykiem popełnienia tzw. błędu ekologicznego, czyli nieuprawnego wnioskowania na temat jednostek na podstawie danych dotyczących większych zbiorowości (Kocór, 2006). Jeżeli chodzi o zmienność w czasie, to zasadą jest jednak stabilność lokalnych i regionalnych odchyłeń od krajowych wzorów decyzji wyborczych (Leib, Quinton, 2011), niektórzy widzą nawet elementy kontynuacji, porównując współczesne i przedwojenne zachowania wyborcze (Kowalski, 2014). Może to zaskakiwać, bo zmianie podlegają nie tylko indywidualne preferencje polityczne, ale znaczna jest mobilność terytorialna i różnego rodzaju migracje (od wewnątrzgminnych poczynając, na międzynarodowych kończąc).

Wskazuje się też na użyteczność danych wyborczych dotyczących małych społeczności (Charney, Malkinson, 2015, s. 2). Badania cenzusowe realizowane są dużo rzadziej niż wybory powszechne, w Polsce w szczególności. Analiza wyników wyborów może służyć jako pierwsze wskazanie, że prawdopodobnie doszło np. do istotnych zmian demograficznych w danym sąsiedztwie czy osiedlu. Od efektu sąsiedztwa należy jednak odróżnić efekt „głosowania sąsiadów i rodziny”, który dotyczy odmiennego zjawiska – kandydat w swoim miejscu zamieszkania i jego bezpośredniej bliskości osiąga bardzo dobre wyniki wyborcze. Czasem wielkość poparcia

zmniejsza się proporcjonalnie do zwiększania się odległości od miejsca zamieszkania (Górecki, Marsh, 2014, s. 11–12). Taki rodzaj efektu pozostanie poza przedmiotem niniejszych badań, choć w kilku przypadkach podczas wyborów najbardziej lokalnych – do Rady Miasta, jego występowanie było niewątpliwie dostrzegalne (np. podczas szczecińskich wyborów w 2010 r. dwóch kandydatów: Henryk Jerzyk i Władysław Dzikowski, zdobyło w obwodach wyborczych położonych na obszarze zamieszkiwanych przez siebie osiedli ponad 60% wszystkich oddanych w obwodzie głosów).

Należy dodać, że waga lokalnych uwarunkowań dla preferencji wyborczych ma większe znaczenie praktyczne w wyborach w okręgach jednomandatowych, których istotą jest to, że działania partii politycznych skoncentrowane są w części okręgów, określonych mianem marginalnych (Wolnicki, 2009, s. 216), lub tam, gdzie udało się zbudować bastiony poparcia, które w okresie wyborczym należy zmobilizować – w przypadku partii mniejszych (Ford, Goodwin, 2014, s. 37–38). Rozpoznanie i umiejętność scharakteryzowania elektoratów w skali mikro mogą tutaj rozstrzygnąć o ostatecznym rezultacie wyborczym. Być może dlatego badania geografii wyborczej są zdecydowanie najpełniej rozwinięte w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych.

Na wstępie warto też przytoczyć charakterystykę mieszkańców Szczecina na tle kraju pod względem zachowań wyborczych. Szczecinianie w wyborach sejmowych głosowali relatywnie częściej na kandydatów partii o rodowodzie liberalnym (Czapiewski, 2015). Ich preferencje polityczne są jednak bardzo zbliżone do preferencji obywateli pozostałych dużych miast. Pojawiające się w dyskursie stwierdzenia, że Szczecin stanowił bastion SLD i PO, nie znajdują pełnego uzasadnienia. Źródeł tej popularności można prawdopodobnie szukać w postrzeganiu Szczecina zarówno w oderwaniu od innych wielkich miast, jak i też w połączeniu z regionem Pomorza Zachodniego. Matyja (2015, s. 15) zaklasyfikował Szczecin do lewicowo-liberalnego typu, ale zastrzegając, że reprezentuje on cechy grupy w sposób niepełny. W tej samej podgrupie znalazły się m.in. Bydgoszcz, Olsztyn i Łódź, a należy też dodać, że podział dotyczył znacznie szerszej kategorii tzw. miast prezydenckich.

I. Kavetsky (2004), badając zachowania wyborcze szczecinian w wyborach do Sejmu w latach 1991, 1993, 1997 oraz 2001, wyróżnił trzy typy osiedli. Typ A obejmował osiedla części zachodniej oraz Łękno, Śródmieście-Północ i Stare Miasto, gdzie najlepsze wyniki uzyskiwał SLD oraz – w zależności od roku przeprowadzenia wyborów – UD, KLD i UW, a frekwencja była najwyższa (s. 389). Typ C obejmował na mapie Szczecina pas biegnący w środkowej części miasta wzdłuż linii Odry, osiedli Załom, Wielgowo-Sławociesze i Płonia-Śmierdnica-Jezierzyce położonych na krańcach wschodnich oraz Krzekowo-Bezzecze znajdujące się na zachodzie miasta – tutaj najlepsze wyniki uzyskiwały partie prawicowe, ludowe oraz Unia Pracy, a frekwencja była najniższa. Typ B był najliczniejszy (18 osiedli), z większością wartości bliską średniej, poza zwiększonym poparciem dla PSL oraz katolickich komitetów wyborczych (s. 389–390).

Szczecin w 1990 roku został uchwałą Rady Miasta podzielony na 4 dzielnice i 36 osiedli. Poza nazewnictwem jedyną istotną zmianą od tego czasu to podział osiedla Majowe-Kijewo na dwa nowe, odpowiednio Majowe i Kijewo, co zwiększyło liczbę osiedli do 37. Każde z nich posiada własny statut uchwalony przez Radę Miasta Szczecin (Pauksztęło, 2015, s. 119). Osiedla

tworzy się po przeprowadzeniu konsultacji lub z ich inicjatywy, kierując się uwarunkowaniami przestrzennymi oraz biorąc pod uwagę istniejące więzi społeczne mieszkańców danego obszaru miasta (Uchwała nr XXX/598/04). Różnią się one znacząco od siebie zaludnieniem – najmniej ludne osiedle Miedzyodrze-Wyspa Pucka liczy 1044 mieszkańców, zaś najludniejsze Pogodno 24 138. W badanym okresie następował w Szczecinie proces suburbanizacji (Gnat, 2012, s. 134), zarówno w granicach miasta, jak i poza – do strefy podmiejskiej bliższej i dalszej. Specyfika terytorialnego rozłożenia Szczecina powoduje, że wśród dużych miast wyróżnia się on niską gęstością zaludnienia – liczba ludności na km² to 1355 według stanu na rok 2014, co plasuje go na 49. miejscu wśród 66 miast powiatowych (Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2015).

Metodologia

Badaniu w niniejszym artykule zostały poddane wyniki wyborcze w Szczecinie w latach 2006–2015, czyli łącznie w odstępnie dziesięciu lat. W tym czasie trzykrotnie odbyły się wybory parlamentarne, także trzykrotnie wybory samorządowe oraz dwukrotnie wybory do Parlamentu Europejskiego. Poza obszarem badań pozostawiono wybory prezydenta RP, ponieważ wybór dotyczy w pierwszym rządzie osób, a nie list partyjnych, co obniżałoby wartość porównań między poszczególnymi latami. Opierając się na podobnych założeniach, w przypadku wyborów samorządowych, które w Szczecinie dotyczą Rady Miasta, Sejmiku Województwa i prezydenta, za podstawowe uznano wybory do Sejmiku Województwa, zaś w przypadku wyborów parlamentarnych analizowano wyłącznie wybory do Sejmu.

W pierwszym rządzie zostały zebrane wyniki wyborcze w podziale na stałe obwody wyborcze. Ich liczba w badanym okresie wahała się od 186 do 190. Zmiany siedzib czy w szczególności numeracji obwodów wyborczych były częste, jednak granice poszczególnych obwodów w większości wykazywały w badanym okresie dużą stabilność, niezależnie od rodzaju wyborów. Zmiany obwodów dotyczyły najczęściej dzielenia jednego obwodu wyborczego na dwa nowe, w związku z dynamicznym wzrostem populacji na danym obszarze, lub łączenia dwóch obwodów wyborczych w jeden na obszarach, gdzie wyraźnie widoczna była depopulacja. Przesunięcia granic między obwodami były rzadkie. Zebrane dane zostały zagregowane do poziomu osiedli. Porównano granice poszczególnych obwodów wyborczych i osiedli, dokonując przyporządkowania poszczególnych obwodów wyborczych do konkretnych osiedli.

Było to możliwe, ponieważ w ogromnej większości obwody wyborcze były zgodne z mapą podziału osiedli w Szczecinie – tzn. cały obszar obwodu wyborczego mieścił się na terenie jednego osiedla. W dziewięciu przypadkach niewielkie fragmenty obwodu leżały poza granicami osiedla, ale stan taki miał miejsce przez cały badany okres, tzn. granice obwodu wyborczego ani osiedla nie zmieniały się. W takiej sytuacji wyniki z obwodu wyborczego zostały przyporządkowane do osiedla, na którym zamieszkiwała wyraźna większość mieszkańców obwodu. Z badania wyeliminowano dwa obwody wyborcze o numerach 124 i 174 według numeracji przyjętej w wyborach do Sejmu w 2015 roku. Granice tych obwodów były stałe i równomierne

rozdzielone między dwa lub trzy osiedla i w związku z tym nie mogły stanowić wiarygodnego źródła do opisu osiedli.

Zagregowane dla poszczególnych osiedli wartości zostały ukazane w poniższych tabelach, ale w szczególnym ujęciu, w postaci stosunku pomiędzy odsetkiem poparcia na terenie osiedla a odsetkiem poparcia na terenie miasta. W ten sposób w większym stopniu można było ukazać charakterystykę osiedla na tle miasta, przy ograniczeniu widoczności wpływu zmienności związanej z istnieniem krajowych, regionalnych czy miejskich trendów. Przy prezentacji danych w poniższych tabelach zdefiniowano dwa progi – wartości wskaźnika poniżej 0,9 zostały określone jako niskie, zaś wartości powyżej 1,1 jako wysokie. Spotykana często praktyka ukazywania mapy wyborczej poprzez wskazywanie zwycięzcy na danym terenie miałaby ograniczoną wartość poznawczą – np. w 2011 roku na wszystkich osiedlach Szczecina wygrała lista Platformy Obywatelskiej RP (PO).

W opinii autora podjęcie ryzyka agregowania wyników wyborów do poziomu osiedli było uzasadnione kilkoma powodami. Po pierwsze, jest to konieczne dla porównywania danych w dłuższych odstępach czasu, także przy poważnych zmianach liczby i rozłożenia obwodów wyborczych. Po drugie, wyjaśnianie zachowań wyborczych z wykorzystaniem innych zmiennych jest ułatwione, jako że wiele danych statystycznych dotyczących Szczecina odnosi się do osiedli, a nigdy wręcz obwodów wyborczych. I po trzecie, być może najważniejsze – próba czytelnego opisu i w szczególności komunikowania efektów działań badawczych otoczeniu byłaby prawdopodobnie skazana na porażkę, gdyby ograniczono się wyłącznie do porównywania wyników z poszczególnych obwodów. Powyższe ujęcie opiera się także na przyjęciu założenia, że osiedla stanowią pewne całości o wewnętrznych powiązaniach, mające charakterystyczne cechy wykraczające poza sam fakt wspólnego zamieszkiwania na danym terenie.

Wyniki badań

Najważniejsze ustalenia badań, dotyczące frekwencji oraz poparcia dla dwóch najważniejszych partii politycznych ostatniej dekady w Polsce, przedstawiono w formie trzech tabel. W tabelach użyto skróconych nazw osiedli. Pełne nazwy powinny brzmieć w kolejności: Centrum, Drzetowo-Grabowo, Łękno, Międzyodrze-Wyspa Pucka, Niebuszewo-Bolinko, Nowe Miasto, Stare Miasto, Śródmieście-Północ, Śródmieście-Zachód, Turzyn, Arkońskie-Niemierzyn, Głębokie-Pilchowo, Gumieńce, Krzekowo-Bezzecze, Osów, Pogodno, Pomorzany, Świerczewo, Zawadzkiego-Klonowica, Bukowe-Klęskowo, Dąbie, Kijewo, Majowe, Płonia-Śmierdnica-Jezierzyce, Podjuchy, Słoneczne, Wielgowo-Sławociesze-Zdunowo, Załom-Kasztanowe, Zdroje, Żydowce-Klucz, Bukowo, Gołęcino-Goclaw, Niebuszewo, Skolwin, Stołczyn, Warszewo, Żelechowa. W przypadku porównywania różnych wyborów mających miejsce w jednym roku użyto następujących skrótów: E – wybory do Parlamentu Europejskiego, Sw – wybory do Sejmiku Województwa, S – wybory do Sejmu, R – wybory do Rady Miasta. Wyniki uznane za wysokie (powyżej 1,100) wyróżniono pogrubioną czcionką, zaś niskie (poniżej 0,900) kursywą.

Tabela 1. Stosunek frekwencji wyborczej w poszczególnych osiedlach Szczecina i w całym mieście w latach 2006–2015

Osiedle/rok wyborów	06	07	09	10	11	14E	14Sw	15
Centrum	0,88	0,88	0,87	0,87	0,88	0,84	0,83	0,85
Drzetowo	0,93	0,92	0,90	0,87	0,91	0,84	0,87	0,90
Łękno	1,14	1,04	1,21	1,10	1,12	1,20	1,09	1,04
Międzyodrze	0,66	0,68	0,53	0,68	0,66	0,58	0,56	0,69
Niebuszewo-Bolinko	0,97	0,91	0,96	0,93	0,95	0,92	0,92	0,93
Nowe Miasto	0,91	0,91	0,86	0,87	0,91	0,86	0,85	0,89
Stare Miasto	1,19	1,08	1,25	1,14	1,07	1,03	0,99	0,97
Śródmieście-Północ	1,08	1,01	1,16	1,09	1,03	1,11	1,04	1,01
Śródmieście-Zachód	0,79	0,84	0,76	0,72	0,80	0,68	0,70	0,76
Turzyn	0,89	0,92	0,90	0,89	0,93	0,90	0,87	0,90
Arkońskie	1,12	1,04	1,11	1,11	1,07	1,14	1,10	1,08
Głębokie	1,26	1,06	1,36	1,26	1,15	1,45	1,36	1,20
Gumieńce	1,09	1,07	1,15	1,12	1,10	1,10	1,13	1,13
Krzekowo	1,14	1,16	1,12	1,15	1,14	1,07	1,08	1,16
Osów	1,34	1,16	1,35	1,31	1,23	1,36	1,37	1,23
Pogodno	1,16	1,09	1,25	1,16	1,12	1,16	1,14	1,11
Pomorzany	1,05	1,03	1,05	1,04	1,06	1,05	1,04	1,03
Świerczewo	1,06	1,03	1,14	1,10	1,09	1,07	1,06	1,06
Zawadzkiego	1,05	1,06	1,03	1,07	1,08	1,04	1,06	1,08
Bukowe	1,06	1,04	1,04	1,03	1,04	0,97	1,07	1,07
Dąbie	0,84	0,91	0,86	0,88	0,93	0,82	0,90	0,93
Kijewo	1,08	1,01	1,03	1,05	1,06	0,98	1,08	1,10
Majowe	1,04	1,04	0,97	0,97	1,02	0,89	1,03	1,04
Płonia	0,94	0,87	0,77	1,14	0,92	0,80	1,17	0,94
Podjuchy	0,93	0,95	0,93	0,92	0,96	0,91	0,96	0,96
Słoneczne	1,04	1,04	1,00	1,02	1,04	1,02	1,05	1,05
Wielgowo	1,07	0,95	0,93	1,10	0,91	0,95	1,13	0,97
Załom	0,67	0,86	0,66	0,81	0,77	0,59	0,86	0,80
Zdroje	1,00	1,02	0,94	0,96	0,99	0,88	0,95	1,01
Żydowce	0,64	0,72	0,53	0,65	0,73	0,61	0,72	0,78
Bukowo	1,21	1,08	1,13	1,23	1,14	1,17	1,19	1,14
Golęcino	0,72	0,75	0,63	0,70	0,73	0,58	0,73	0,70
Niebuszewo	1,08	1,05	1,06	1,09	1,07	1,06	1,09	1,07
Skolwin	0,65	0,73	0,55	0,73	0,76	0,69	0,84	0,78
Stołczyn	0,65	0,70	0,49	0,70	0,68	0,51	0,62	0,68
Warszewo	1,29	1,18	1,27	1,39	1,23	1,23	1,34	1,25
Żelechowa	1,05	1,02	1,02	1,04	1,00	1,00	1,02	1,04

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Stosunek poparcia dla partii: Platforma Obywatelska RP (PO) i Nowoczesna Ryszarda Petru (Nowoczesna) w poszczególnych osiedlach Szczecina i w całym mieście w latach 2006–2015

Osiedle/rok wyborów	06	07	09	10	11	14E	14Sw	15	N15
Centrum	0,94	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,98	1,00	0,84
Drzetowo	0,90	0,94	0,90	0,94	0,92	0,90	0,90	0,94	0,86
Łękno	1,12	1,08	1,11	1,10	1,09	1,14	1,11	0,97	1,32
Międzyodrze	0,82	0,89	0,73	0,49	0,76	0,61	0,81	0,72	0,68
Niebuszewo-Bolinko	0,92	0,95	0,96	0,94	0,98	0,95	0,97	0,98	0,84
Nowe Miasto	0,98	1,01	0,96	0,98	1,01	0,96	0,97	0,97	0,86
Stare Miasto	0,95	0,99	0,98	1,10	1,03	1,02	1,04	1,07	0,90
Śródmieście-Północ	0,94	0,95	0,96	1,03	1,06	1,08	1,01	1,09	0,88
Śródmieście-Zachód	0,99	1,02	0,98	0,91	0,92	0,88	0,91	0,89	0,79
Turzyn	1,02	1,05	1,01	1,02	0,98	0,94	0,98	0,94	1,01
Arkońskie	1,03	1,01	0,99	1,04	1,02	1,03	1,08	1,06	1,02
Głębokie	1,17	1,06	1,16	1,18	1,08	1,06	1,12	1,06	1,54
Gumieńce	1,13	1,11	1,13	1,10	1,08	1,11	1,07	1,08	1,30
Krzekowo	1,19	1,16	1,15	1,18	1,12	1,06	1,12	1,11	1,36
Osów	1,31	1,24	1,26	1,27	1,15	1,22	1,23	1,09	1,71
Pogodno	1,08	1,04	1,06	1,15	1,09	1,08	1,14	1,09	1,20
Pomorżany	0,87	0,93	0,93	0,92	1,00	0,95	0,92	0,99	0,85
Świerczewo	0,92	0,95	0,94	0,94	1,01	0,99	1,00	1,06	0,83
Zawadzkiego	0,88	0,91	0,85	0,96	1,01	0,95	1,04	1,05	0,83
Bukowe	1,12	1,07	1,04	1,13	1,00	0,99	1,07	0,92	1,16
Dąbie	1,00	0,99	1,08	1,01	0,95	0,97	0,96	0,97	0,87
Kijewo	1,16	1,06	1,11	1,15	1,01	0,98	1,04	0,98	1,12
Majowe	1,11	1,04	1,05	1,04	1,00	1,01	0,96	0,93	1,05
Płonia	0,79	0,88	0,99	0,71	0,83	0,88	0,54	0,85	0,84
Podjuchy	0,97	0,98	0,98	1,02	1,02	0,98	0,94	0,94	1,08
Słoneczne	0,98	0,93	0,95	0,93	0,92	0,89	0,88	0,93	0,85
Wielgowo	1,07	0,96	0,97	1,06	0,94	1,14	0,91	0,92	0,76
Załom	1,20	1,01	1,17	0,94	0,99	0,91	0,83	0,72	0,68
Zdroje	0,96	0,98	1,00	0,96	0,95	0,99	0,94	0,99	0,82
Żydowce	0,95	0,88	1,07	0,90	0,90	0,94	0,74	0,80	0,92
Bukowo	1,12	1,11	1,15	1,17	1,08	1,13	1,10	1,02	1,37
Gołęcino	0,96	0,95	0,88	0,73	0,85	0,82	0,79	0,83	0,74
Niebuszewo	0,95	0,95	0,95	0,99	1,00	0,97	0,98	1,04	0,87
Skolwin	0,81	0,93	0,91	0,91	0,91	0,79	0,59	0,86	0,72
Stołczyn	0,84	0,93	0,88	0,78	0,81	0,78	0,74	0,82	0,66
Warszewo	1,35	1,21	1,15	1,29	1,19	1,23	1,25	1,08	1,81
Żelechowa	1,08	1,04	1,03	1,06	0,95	1,02	1,07	1,02	1,03

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Stosunek poparcia dla Prawa i Sprawiedliwości (PiS) w poszczególnych osiedlach Szczecina i w całym mieście w latach 2006–2015

Osiedle/rok wyborów	06	07	09	10	11	14E	14Sw	15
Centrum	0,99	1,04	1,03	1,05	1,06	1,05	1,01	1,01
Drzetowo	1,14	1,12	1,22	1,11	1,16	1,19	1,20	1,14
Łękno	0,89	0,83	0,84	0,83	0,86	0,83	0,85	0,85
Międzyodrze	1,04	1,18	1,00	1,42	1,07	1,52	1,38	1,38
Niebuszewo-Bolinko	1,07	1,09	1,13	1,07	1,07	1,11	1,07	1,07
Nowe Miasto	1,00	0,96	0,95	0,94	0,94	0,98	0,93	0,99
Stare Miasto	1,02	1,03	1,08	1,07	1,04	1,00	1,03	1,03
Śródmieście-Północ	1,01	1,05	1,05	1,02	1,04	0,98	1,01	0,99
Śródmieście-Zachód	0,95	1,00	1,09	1,08	1,07	1,10	1,05	1,10
Turzyn	1,06	0,96	1,03	0,99	0,99	1,01	0,94	0,95
Arkońskie	1,08	1,08	1,12	1,07	1,08	1,02	1,04	0,99
Głębokie	1,01	0,92	0,82	0,99	0,97	0,77	0,79	0,96
Gumieńce	0,93	0,88	0,86	0,86	0,89	0,87	0,91	0,91
Krzekowo	0,78	0,34	0,60	0,70	0,71	0,70	0,73	0,69
Osów	0,77	0,77	0,67	0,75	0,85	0,81	0,72	0,79
Pogodno	0,89	0,89	0,85	0,83	0,85	0,82	0,87	0,85
Pomorzany	1,13	1,07	1,12	1,13	1,06	1,13	1,13	1,09
Świerczewo	1,12	1,03	1,06	1,04	1,03	1,10	1,09	1,03
Zawadzkiego	0,79	0,80	0,77	0,78	0,82	0,89	0,85	0,89
Bukowe	0,94	0,97	0,93	1,02	0,94	1,01	0,98	1,03
Dąbie	1,07	1,09	1,05	1,03	1,05	1,00	1,09	1,04
Kijewo	0,96	0,95	0,78	0,92	0,98	0,94	0,90	0,95
Majowe	0,89	0,95	0,92	0,99	0,97	1,01	1,10	1,04
Płonia	1,11	1,09	0,98	1,08	1,16	1,22	0,91	1,19
Podjuchy	0,92	0,99	0,93	0,84	0,90	0,89	0,90	0,95
Słoneczne	1,02	1,07	1,07	1,07	1,08	1,13	1,15	1,09
Wielgowo	1,13	1,30	1,37	1,14	1,28	1,17	1,14	1,26
Załom	0,64	0,84	0,72	0,67	0,78	0,95	0,84	1,10
Zdroje	1,07	1,09	1,03	1,06	1,05	1,07	1,15	1,03
Żydowce	1,10	1,30	1,14	1,12	1,16	1,29	1,09	1,20
Bukowo	0,91	0,96	0,87	0,88	0,83	0,78	0,83	0,88
Golęcino	1,00	1,08	1,32	1,21	1,10	1,19	1,14	1,20
Niebuszewo	1,10	1,11	1,05	1,05	1,06	1,09	1,11	1,08
Skolwin	1,02	1,15	1,35	1,05	1,12	1,18	1,15	1,23
Stołczyn	1,04	1,23	1,26	1,39	1,23	1,39	1,22	1,19
Warszewo	0,74	0,82	0,73	0,75	0,78	0,67	0,71	0,73
Żelechowa	0,98	1,03	0,99	1,02	1,08	0,99	1,00	1,02

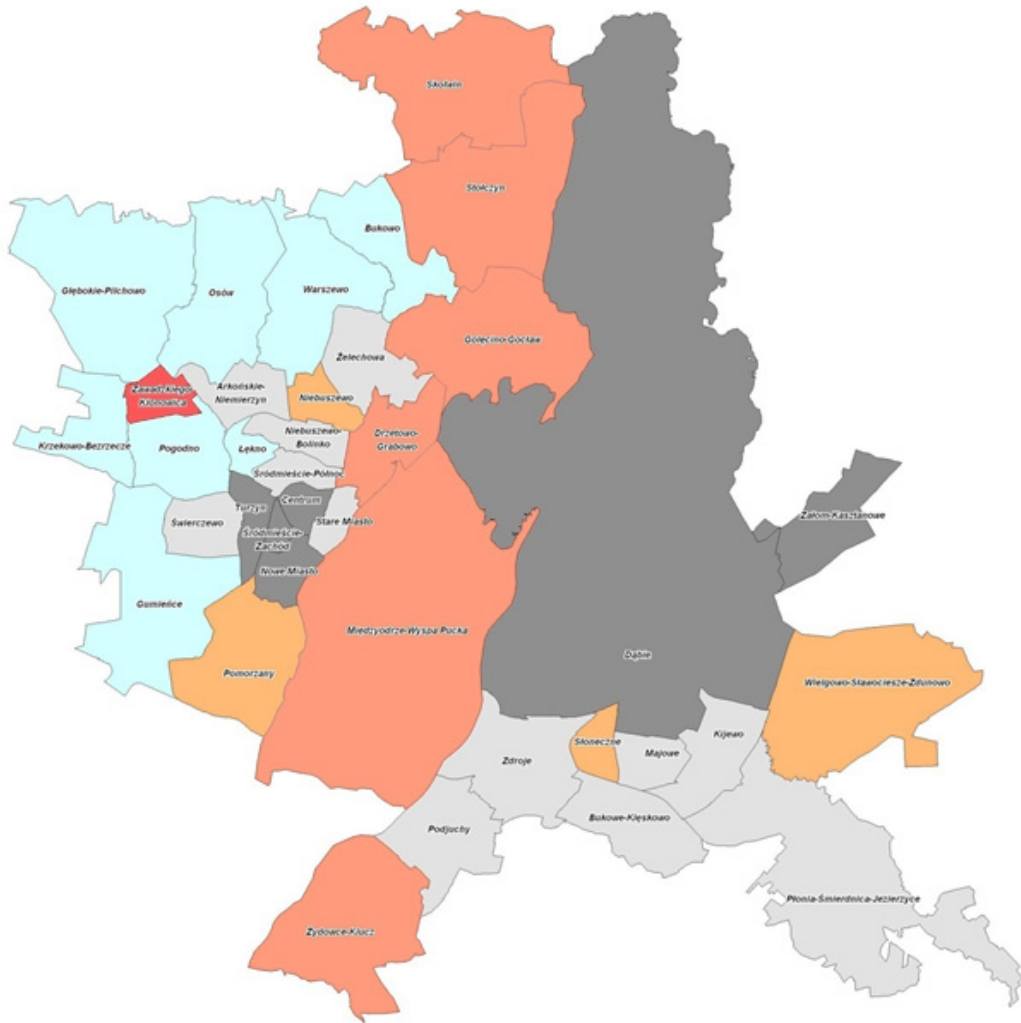
Źródło: opracowanie własne.

Analiza powyższych danych może prowadzić do wyróżnienia dwóch typów osiedli o szczególnej charakterystyce. Typ, określony w niniejszym artykule jako A, to osiedla, które wyróżniały się niską frekwencją oraz wysokim poparciem dla list Prawa i Sprawiedliwości (PiS). Należą do niego osiedla położone w pasie miasta zlokalizowanym wzdłuż Odry: Skolwin, Stołczyn, Golęcino-Gocław, Drzetowo-Grabowo, Międzyodrze-Wyspa Pucka, Żydowce-Klucz. Są one rozległe terytorialnie, ale o niskiej gęstości zaludnienia.

Na drugim biegunie (w kwestii zachowań politycznych) można wyróżnić typ osiedli określony jako C, który znamionują takie atrybuty, jak wysoka frekwencja oraz wysokie poparcie dla PO oraz Nowoczesnej w 2015 roku. Do tego typu osiedli należy zaliczyć te położone w zachodniej części Szczecina (większość z nich tworzy dzielnicę Zachód): Głębokie-Pilchowo, Gumieńce, Krzekowo-Bezrzecze, Osów, Pogodno, Bukowo, Warszewo oraz Łęčno. Znamienny jest przypadek Warszewa, które mimo ogromnego przyrostu ludności, odzwierciedlonego przez fakt zwiększenia w badanym okresie liczby obwodów wyborczych z jednego do czterech, zachowało swoją specyfikę na tle miasta. Co interesujące, nadreprezentacja PO w osiedlach typu C wyraźnie osłabła podczas wyborów w 2015 roku, a najwyższe wartości wskaźnika zdobyła tu Nowoczesna. Właśnie ta partia świetnie wpisuje się w mapę osiedli – w jej przypadku współczynnik zmienności pomiędzy osiedlami w roku 2015 jest najwyższy ze wszystkich partii, które przekroczyły próg wyborczy w wyborach do Sejmu w Szczecinie w badanym okresie. Tylko nieznacznie niższy wskaźnik zmienności charakteryzował poparcie dla formacji Kukiz'15. Co więcej, ta lista była silna w szczególności na osiedlach, które stanowiły od lat bastiony PiS. Może to zaskakiwać, gdyż poparcie dla Kukiz'15 na terenie kraju rozłożone było raczej równomiernie.

Pozostałe osiedla bez tak wyraźnych i spójnych charakterystyk przyporządkowano typowi B, choć i w jego ramach można wskazać podtypy. Najbliższe wartości średnich we wszystkich wyborach osiedla zostały przyporządkowane podtypowi B1: Niebuszewo-Bolinko, Stare Miasto, Śródmieście-Północ, Arkońskie-Niemierzyn, Świerczewo, Żelechowa, Bukowe-Kłęskowo, Kijewo, Majowe, Płonia-Śmierdnica-Jezierzyce, Podjuchy oraz Źdroje. W grupie tej dominują osiedla z Prawobrzeża oraz położone w okolicach granicy między dzielnicami Śródmieście oraz Północ. Do podtypu B2 zaliczono te osiedla, w których wyniki głosowania są generalnie zbliżone do tych w całym mieście, ale stale i wyraźnie niższa jest frekwencja: Centrum, Nowe Miasto, Śródmieście-Zachód, Turzyn, Dąbie oraz Załom-Kasztanowe. Są to w większości osiedla położone w obrębie Śródmieścia, charakteryzują się zmniejszającą ludnością i strukturą demograficzną o dużym udziale osób starszych. Można wyróżnić także podtyp B3, gdzie wszystkie atrybuty przyjmują wartości bliskie średnim, tylko nieznacznie, choć regularnie, podwyższone było poparcie dla PiS: Pomorzany, Słoneczne, Wielgowo-Sławociesz-Zdunowo oraz Niebuszewo. Zasadność wydzielenia podtypu B3 jest jednak dyskusyjna i być może wskazane byłoby zaliczenie tych osiedli do podtypu B1. Szczególny charakter ma podtyp B4, który znajduje tylko jedną egzemplifikację na obszarze miasta – osiedle Zawadzkiego-Klonowica. Na tym terenie przez cały badany okres wysokie poparcia mają listy, w których skład wchodził Sojusz Lewicy Demokratycznej (niezależnie od ostatecznej nazwy i formy – Lewica i Demokraci czy Zjednoczona Lewica). Jedną z cech charakterystycznych osiedla podaje się dużą liczbą bloków

wybudowanych w latach 70. ubiegłego wieku, przeznaczonych dla osób pełniących służbę w ówczesnym wojsku lub milicji (Łuczak, 2010). Zgodnie z oczekiwaniami największe skoki wartości między poszczególnymi wyborami występowały na osiedlach o najmniejszej ludności – Międzyodrze-Wyspa Pucka czy Wielgowo-Sławociesz-Zdunowo.

Legenda: ■ typ A, ■ typ B1, ■ typ B2, ■ typ B3, ■ typ B4, ■ Typ C.

Mapa 1. Typologia osiedli Szczecina według kryterium zachowań wyborczych w latach 2006–2015.

Mapa w wersji kolorowej dostępna na: www.wnus.edu.pl/ap

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Współczynniki zmienności w wyborach na terenie Szczecina w latach 2006–2015 (%)

Parametr	06R	06Sw	07S	09E	10R	10Sw	11S	14E	14R	14Sw	15S
FR-Osi	18,95	18,95	13,06	23,73	18,09	18,45	15,27	23,14	18,68	18,95	15,40
PiS-Osi	25,93	12,30	16,90	18,59	24,00	16,56	13,14	17,79	27,47	15,51	14,33
PO-Osi	27,60	13,21	8,66	10,59	26,62	15,62	9,30	12,43	30,73	15,88	10,57
FR-Obw	18,07	17,44	12,11	22,47	18,52	17,87	14,10	22,08	18,95	18,68	15,44
PiS-Obw	22,66	16,51	17,22	21,05	26,54	13,13	16,47	19,15	23,85	17,97	15,02
PO-Obw	22,57	14,48	10,61	11,76	20,57	29,16	9,06	12,50	30,52	13,77	10,94

W tabeli zastosowano skróty: FR – frekwencja, Osi – osiedla, Obw – Obwody. W poszczególnych rubrykach podano współczynnik zmienności w grupie wyników na poziomie odpowiednio obwodów lub osiedli, wyliczony jako iloraz odchylenia standardowego i średniej arytmetycznej w próbie. Stanowi on miarę siły rozproszenia, która jest niezależna od skali (Mider, Marcinkowska, 2013, s. 188–189).

Źródło: opracowanie własne.

Współczynniki zmienności wykazują bardzo podobne wartości w grupie osiedli i obwodów. Należy dodać, że wartości współczynnika poniżej 20% określa się często mianem nieznacznego zróżnicowania wartości zmiennej, a średnia arytmetyczna jest wtedy adekwatną miarą charakteryzującą zmienną (Mider, Marcinkowska, 2013, s. 189). W większości przypadków największą zmiennością cechuje się frekwencja (zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę, że wartość współczynnika jest zdeterminowana wielkością średniej arytmetycznej, która w większości wyborów jest największa właśnie dla frekwencji), poza przypadkiem wyborów do Rady Miasta – gdzie choć współczynnik zmienności dotyczący frekwencji prezentuje zbliżoną wartość jak w innych wyborach, to znacząco rośnie współczynnik zmienności w odniesieniu do poparcia dla list partii. Zostanie to szerzej omówione w dalszej części artykułu.

Wnioski końcowe i dyskusja

Podstawowym wnioskiem, jaki można wyprowadzić z analizowanych danych, jest to, że w badanym okresie dziesięciu lat ogólny obraz rozmieszczenia i zróżnicowania zachowań wyborczych mieszkańców miasta jest stosunkowo stabilny. Co więcej, jest on generalnie niezależny od rodzaju wyborów, które przecież istotnie różnią się ordynacją wyborczą czy sposobem prowadzenia kampanii i w związku z tym bywają odmiennie postrzegane przez obywateli. Czynnikiem najbardziej różnicującym osiedla w kwestii zachowań wyborczych jest frekwencja. Różnice te również mają bardzo stabilny charakter. Choć, jak wskazano, zróżnicowanie wyników w obrębie miasta na poziomie osiedli jest statystycznie nieznaczące, to tym większą uwagę zwraca fakt, że konkretna forma tego zróżnicowania ulega niewielkim zmianom w czasie – osiedle, które charakteryzowało się niewielkimi odchyleniami od średniej na rzecz konkretnej partii w 2006 roku, najprawdopodobniej będzie prezentowało podobne odchylenie w roku 2015.

Wyjątkowo prezentowały się wyniki wyborów do Rady Miasta, co może mieć kilka przyczyn. Po pierwsze, to jedyne wybory, gdzie nie można mówić o liście kandydatów partii w mieście, ale o listach w liczbie mnogiej (miasto podzielone jest w tych wyborach na pięć okręgów

wyborczych). Po drugie, wybory te są powiązane z wyborami prezydenta miasta, a niektórzy z bezpartyjnych kandydatów na to stanowisko wystawiają własne listy do Rady Miasta, które jednak nigdy nie cieszą się takim poparciem, jak ich kandydatury prezydenckie. Co zaskakujące, i na tym etapie trudne do wyjaśnienia – skala tzw. *split-ticket voting* (głosowania podzielonego) różni się istotnie między obwodami i osiedlami. Po trzecie, w wyborach do Rady Miasta pojawiają się kandydaci bardzo lokalni, którzy w obwodach wyborczych w swoim miejscu zamieszkania zdobywają ogromną liczbę głosów (nawet ponad 70%), nienaturalnie zwiększając w ten sposób poparcie dla reprezentowanej partii.

Na podstawie badań możemy wyróżnić istnienie trzech podstawowych typów osiedli w Szczecinie, różniących się strukturą zachowań wyborczych – tzn. zarówno preferencjami partyjnymi, jak i aktywnością wyborczą. Zwraca uwagę typ A, obejmujący osiedla, które cechowały się niską frekwencją i wysokim poparciem dla list PiS, oraz typ C, gdzie występuje wysoka frekwencja oraz znaczne poparcie dla PO i Nowoczesnej w 2015 roku.

W ciągu badanego okresu nie można było dostrzec tendencji do narastania rozbieżności w terytorialnych rozkładach poparcia wyborczego. Porównując z badaniami prowadzonymi w Szczecinie w latach 90., można wyprowadzić wniosek, że występują istotne podobieństwa między mapą wyborczą z lat 1991–2001 a mapą z lat 2006–2015. Współcześnie widać większą spójność terytorialną poszczególnych typów, ale należy wziąć pod uwagę odmienną metodologię i zakres prowadzonych badań.

Warto rozważyć dalsze kierunki badań, takie jak wydłużenie badanego okresu do wyborów 1991 roku, przy zachowaniu podobnego zakresu i metodologii, co pozwoliłoby sprawdzić, w jak długim czasie występuje stabilność zachowań politycznych, a także przeprowadzenie badań porównawczych i poznanie, w jakiej skali zjawisko to występuje w innych miastach. Można także podjąć próbę zestawienia wyników badań z innymi zmiennymi agregowanymi na poziomie osiedli i wskazać ewentualną przyczynę terytorialnego rozproszenia głosów. Przykładowo, wstępna analiza Szczecina pokazuje bardzo wysoką korelację wskaźnika bezrobocia i frekwencji wyborczej w danym osiedlu (negatywną), a w niewiele mniejszym stopniu wskaźnik ten jest skorelowany z wysokością poparcia dla PiS (pozytywnie) i PO (negatywnie).

Literatura

- Czapiewski, T. (2015). Preferencje partyjne mieszkańców Szczecina – poparcie dla partii politycznych w wyborach do Sejmu. W: M. Drzonek (red.), *Szczecin-obywatele-samorząd. Przyczynek do retrospekcji 25 lat* (s. 41–61). Kraków–Szczecin: Wydawnictwo Dante.
- Ford, R., Goodwin, M. (2014). *Revolt on the Right: Explaining support for the radical right in Britain*. Oxon: Routledge.
- Jałowicki, B. (1990). *Narodziny demokracji w Polsce lokalnej*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Instytut Gospodarki Przestrzennej.
- Johnston, R., Pattie, C. (2006). *Putting voters in their place. Geography and elections in Great Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- Kavetsky, I. (2004). Zmiany orientacji politycznych mieszkańców Szczecina w świetle wyników wyborów parlamentarnych. W: J. Słodczyk (red.), *Przemiany struktury przestrzeni miast w sferze funkcjonalnej i społecznej* (s. 377–391). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

- Kowalski, M. (2003). Przedmowa. W: M. Kowalski (red.), *Przestrzeń wyborcza Polski* (s. 6–7). Warszawa: Polska Akademia Nauk. Instytut Geografii i Przestrzennego Zróżnicowania im. Stanisława Leszczyńskiego.
- Leib, J., Quinton, N. (2011). On the shores of the ‘moribund backwater’? Trends in electoral geography research since 1980 (s. 9–27). W: B. Warf, J. Leib (red.), *Revitalizing electoral geography*. Farnham: Ashgate.
- Łuczak, M. (2010). *Szczecin/Krzekowo, Bezrzecze/Kreckow, Brunn*. Szczecin: Polskie Towarzystwo Historyczne.
- Mider, D., Marcinkowska, A. (2013). *Analiza danych ilościowych dla politologów. Praktyczne wprowadzenie z wykorzystaniem programu GNU PSPP*. Warszawa: ACAD.
- Pauksztelo, W. (2015). Rady Osiedli w Szczecinie. Niechciana demokracja? W: M. Drzonek (red.), *Szczecin, obywatele, samorząd. Przyczynek do retrospekcji 25 lat* (s. 117–127). Kraków–Szczecin: Wydawnictwo Dante.

Artykuły w czasopiśmie naukowych

- Charney, I., Malkinson, D. (2015). Between electoral and urban geography: Voting patterns and socio-spatial dynamics in Tel Aviv. *Applied Geography*, 58 (3), 1–6.
- Gallego, A., Buscha, F., Sturgis, P., Oberski, D. (2014). Places and Preferences: A Longitudinal Analysis of Self-Selection and Contextual Effects. *British Journal of Political Science* Available on CJO 2014. DOI: 10.1017/S0007123414000337.
- Gnat, S. (2012). Suburbanizacja Szczecina i jej demograficzne efekty w latach 1995–2010. *Studia i Materiały Towarzystwa Naukowego Nieruchomości*, 20 (3), 125–138.
- Górecki, M.A., Marsh, M. (2014). A decline of ‘friends and neighbours voting’ in Ireland? Local candidate effects in the 2011 Irish ‘earthquake election’. *Political Geography*, 41 (4), 11–20.
- Kavetsky, I. (2010). Election behaviour of Polish people according to settlement units. *Bulletin of Geography Socio-economic Series*, 2, 47–53.
- Kavetsky, I. (2014). Rola kontekstu geograficznego w kształtowaniu się zachowań wyborczych mieszkańców. *Prace i Studia Geograficzne*, 54 (2), 29–45.
- Kocór, M. (2006). Metody wnioskowania ekologicznego w badaniach wyborczych. *ASK*, 15 (1), 75–103.
- Kowalski, M. (2014). Czy Wielkopolska była pravicowa? Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych w Polsce w latach dwudziestych XX wieku. *Prace i Studia Geograficzne*, 54 (2), 89–105.
- Matyja, R. (2015). Zachowania wyborcze mieszkańców miast w latach 1990–2015 a afiliacje polityczne ich prezydentów po 2002 roku. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica*, 33 (3), 5–31.
- McAllister, I., Studlar, D.T. (1992). Region and voting in Britain, 1979–87: territorial polarization or artifact? *American Journal of Political Science*, 36 (1), 168–199.
- Pattie, C.J., Johnston, R.J. (1999). Context, conversion and conviction: social networks and voting at the 1992 British general election. *Political Studies*, 47, 877–889.
- Pattie, C.J., Johnston, R.J. (2000). ‘‘People who talk together vote together’’: an exploration of contextual effects in Great Britain. *Annals of the Association of American Geographers*, 90 (1), 41–66.
- Swianiewicz, P., Klimska, U. (2005). Społeczne i Polityczne Zróżnicowanie Aglomeracji w Polsce – Waniliowe Centrum, Mozaika Przedmieść. *Prace i Studia Geograficzne*, 35 (1), 45–70.
- Wolnicki, J. (2009). Polacy wobec jednomandatowych okręgów wyborczych. *Preferencje Polityczne: postawy, identyfikacje, zachowania*, 1, 213–226.
- Zarycki, T. (2008). Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim. *Pomorski Przegląd Gospodarczy*, 37 (2), 49–52.

Źródła normatywne

- Ustawa z 8.03.1990 o samorządzie gminnym. Dz.U. 2015, poz. 1515, 1890 (t.j.).
- Uchwała nr XXX/598/04 Rady Miasta Szczecina z dnia 14.12.2004 w sprawie przyjęcia Statutu Miasta Szczecina.
- Uchwała nr VIII/53/90 Rady Miejskiej w Szczecinie z dnia 28.02.1990 w sprawie utworzenia w Mieście Szczecinie dzielnic i osiedli (zmieniona uchwałami: nr L/707/94 z dnia 16.05.1994, nr XL/589/98 z dnia 25.05.1998, nr III/51/03 z dnia 10.03.2003).

Publikacje elektroniczne

Urząd Statystyczny w Szczecinie (2015). *Vademecum samorządowca. Portrety Miast. Miasto Szczecin*, <http://bit.ly/29ng9bF> (dostęp: 6.07.2016).

Cytowanie

Czapiewski, T. (2016). Mapa wyborcza Szczecina. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych szczecinian w latach 2006–2015. *Acta Politica Polonica*, 2 (36), 21–34. DOI: 10.18276/ap.2016.36-02.